

مدیریت حوزه علمیه قم
رساله علمی سطح ۳

عنوان

نقش و جایگاه روحانیت در هدایت فرهنگی کشور از منظر امام

خمینی (ره) و رهبری

استاد راهنما: حجت الاسلام و المسلمین رضا ابروش

استاد مشاور: حجت الاسلام و المسلمین محمد علیزاده

نگارنده: محسن جوکار

پاییز ۱۳۹۸

چکیده

با پیروزی انقلاب اسلامی، هدایت فرهنگی جامعه و فراهم کردن زندگی برگرفته از فرهنگ ناب محمدی(ص) از جمله اهداف این نظام اسلامی بود در همین راستا هدایت و رشد فکر و فرهنگی و مقابله با جبهه استکبار در جنگ نرم از اولویت‌های این نظام قرار گرفت رسیدن به این اهداف نیازمند به حضور پر رنگ و فعال روحانیت در عرصه فرهنگی جهت هدایت افراد جامعه و بیان و یادآوری همان خدمات شایسته فرهنگی روحانیت است که غالباً با پوشش‌ها و نقدها و سانسورهای افراد مختلف از داخل و خارج به فراموشی سپرده شده است. چنانکه رهبر معظم انقلاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله العالی) در سال‌های نخست انقلاب همواره نسبت به آن ابراز نگرانی کرده و در سخنرانی مورخ ۶۳/۲/۱۷ فرمودند: «نقش روحانیون در این انقلاب نقش غیر قابل انکاری است هیچ کس هم تا کنون این نقش را انکار نکرده است. البته برای انکار کردن دیر نشده است. دست‌های تحریف در جابه جای تاریخ ما از اول تا حال دخالت و اعمال نظر و اعمال نفوذ کرده‌اند. و این قضیه هم هیچ بعید نیست که روزی یک عده آدمهایی پیدا بشوند، بنویسند و بگویند که جامعه علمی اسلامی و روحانیت اسلام در این انقلاب نقش و تأثیری نداشته‌اند».

تحقیق حاضر در خصوص نقش و جایگاه روحانیت در هدایت فرهنگی کشور از منظر امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری است که با روش تحلیلی - توصیفی به تعریف فرهنگ، روحانیت، هدایت و بیان نقش آموزشی پژوهشی، ارتباطی تبلیغی، تهذیبی اخلاقی روحانیت در عرصه هدایت فرهنگی جامعه پرداخته است و با توجه به اهمیت نقش هدایت‌گری روحانیت در فضای فرهنگی کشور تلاش شده است تا با بررسی در اندیشه‌های امام و رهبری نقش و جایگاه روحانیت در هدایت فرهنگی کشور مورد بررسی قرار گیرد تا بتوان با استفاده از آن زمینه تقویت و حضور کارآمد روحانیت در عرصه‌های هدایت فرهنگی کشور گسترش داد و بیان نماییم که با توجه به نقش آموزشی پژوهشی، ارتباطی تبلیغی، تهذیبی اخلاقی که دارد می‌تواند کشور را به سوی رشد و تعالی فرهنگی هدایت کنند.

کلید واژه ها: روحانیت، حوزه علمیه، هدایت، فرهنگ، هدایت فرهنگی از منظر قرآن.

فهرست مطالب

مقدمه	۱
۱. بیان مسأله	۳
۲. بیان اهمیت و جایگاه موضوع	۴
۳. سؤالات تحقیق	۵
۱-۳. سؤال اصلی	۵
۲-۳. سؤالات فرعی	۵
۴. فرضیه تحقیق	۵
۵. اهداف تحقیق	۵
۶. پیشینه تحقیق و امتیازاین پژوهش	۶
۷. کاربرد نتایج تحقیق	۱۰
۸. روش پژوهش	۱۰
۹. روش گرد آوری اطلاعات و داده‌ها	۱۰

بخش اول:

کلیات و مفاهیم

۱-۱. روحانیت	۱۲
۱-۱-۱. روحانیت در لغت	۱۲
۲-۱-۱. روحانیت در اصطلاح	۱۳
۱-۲. حوزه‌های علمیه	۱۵
۱-۲-۱. حوزه علمیه در لغت	۱۵
۲-۲-۱. حوزه علمیه در اصطلاح	۱۵
۱-۳. هدایت	۱۶
۱-۳-۱. هدایت در لغت	۱۶
۲-۳-۱. هدایت در اصطلاح	۱۷
۳-۳-۱. هدایت از منظر قرآن	۱۷
۴-۳-۱. پیشینه موضوع در نزد مفسران شیعی	۲۰
۱-۴. فرهنگ	۲۱

۲۱ ۱-۴-۱. فرهنگ در لغت
۲۲ ۱-۴-۱-۱. فرهنگ در فارسی
۲۲ ۱-۴-۱-۲. فرهنگ در عربی
۲۳ ۱-۴-۱-۳. فرهنگ در لاتین
۲۴ ۱-۴-۲. فرهنگ در اصطلاح

بخش دوم:

نقش آموزشی پژوهشی روحانیت در هدایت فرهنگی کشور از منظر امام خمینی (ره) و رهبری

۲۸ مقدمه
۲۹ ۲-۱. نگارش کتب و خلق نظریه‌های علمی در جهت هدایت دینی
۳۰ ۲-۱-۱. جهاد علمی روحانیت در گردآوری منابع اصیل دین
۳۱ ۲-۱-۲. نقش روحانیت در شناسایی دین به جامعه
۳۲ ۲-۱-۳. ایجاد نوآوری علمی پژوهشی در هدایت جامعه
۳۵ ۲-۲. پاسخ‌گویی روحانیت به شبهات و استفاده از روش‌های علمی در رد نظر مخالفین
۳۵ ۲-۲-۱. مواجهه با شبهات
۳۷ ۲-۲-۲. مبارزه با خرافات
۳۸ ۲-۲-۳. چگونگی پاسخ‌گویی به شبهات
۴۰ ۲-۳. اهمیت حضور روحانیت در مدارس و دانشگاه‌ها
۴۱ ۲-۳-۱. اهمیت حضور روحانیت در مدارس و دانشگاه‌ها از منظر امام خمینی (ره)
۴۴ ۲-۳-۲. تبیین توصیه‌های حضرت امام خمینی (ره) در جهت بخشی به نقش مراکز آموزشی
۴۶ ۲-۳-۳. اهمیت حضور روحانیت در مدارس و دانشگاه‌ها از منظر مقام معظم رهبری

بخش سوم:

نقش ارتباطی، تبلیغی روحانیت در هدایت فرهنگی کشور از منظر امام خمینی (ره) و رهبری

۵۳ مقدمه
۵۴ ۳-۱. نقش روحانیت در رسانه
۵۴ ۳-۱-۱. بیان اهمیت رسانه
۵۵ ۳-۱-۲. نقش روحانیت در برنامه‌های نمایشی صدا و سیما

۵۷	۳-۱-۳. نقش روحانیت در نشریات.....
۵۸	۳-۲. نقش روحانیت در فضای مجازی.....
۵۸	۳-۲-۱. لزوم آشنایی با فضای مجازی و ابزارهای مرتبط با آن.....
۵۹	۳-۲-۲. استفاده از ظرفیت‌های فضای مجازی جهت هدایت فرهنگی.....
۶۰	۳-۲-۳. نظارت و کنترل بر فضای مجازی.....
۶۴	۳-۳. نقش روحانیت از طریق مسجد.....
۶۴	۳-۳-۱. توجه به حقیقت مقام مسجد.....
۶۵	۳-۳-۲. تبیین اهمیت حضور مردم در مساجد.....
۶۷	۳-۳-۳. تبیین برنامه‌های مساجد، آسیب شناسی و ارائه راهکار.....
۷۳	۳-۴. نقش تبلیغی روحانیت.....
۷۳	۳-۴-۱. شیوه تبلیغی روحانیت در جامعه.....
۷۵	۳-۴-۱-۱. چه مطالبی باید گفته شود.....
۷۶	۳-۴-۱-۲. چگونه آن مطالب را بیان نماییم.....
۷۶	۳-۴-۱-۲-۱. استفاده از تمثیل.....
۷۷	۳-۴-۲. ایمان مبلّغ به هدف.....

بخش چهارم:

نقش تهذیبی اخلاقی روحانیت در هدایت فرهنگی کشور از منظر امام خمینی (ره) و رهبری

۸۰	مقدمه.....
۸۱	۴-۱. نقش اخلاق در رسیدن جامعه به کمال.....
۸۲	۴-۱-۱. نظام رفتاری و اخلاقی حوزه‌های علمیه.....
۸۳	۴-۱-۲. لزوم مراقبت روحانیت از رفتار و منش خود و خانواده‌شان.....
۸۴	۴-۱-۳. ایجاد آرامش در دل‌های مؤمنین.....
۸۵	۴-۱-۴. روحانی مانند پزشک برای مردم.....
۸۵	۴-۱-۵. تبیین تربیت اسلامی در جامعه.....
۸۷	۴-۲. آثار روحانی مهذب با غیر مهذب در جامعه.....
۸۸	۴-۲-۱. زبان عالم غیر مهذب بر کشور و ملت و دین.....
۸۹	۴-۲-۲. صلاح و فساد جامعه در پرتو سخنان علماء.....
۹۱	۴-۳. تبیین و گسترش اخلاق و رفتار اسلامی در حوزه‌های اجتماعی سیاسی.....

- ۴-۳-۱. تبیین اخلاق در اجتماع..... ۹۱
- ۴-۳-۱-۱. تقویت و گسترش فرهنگ حجاب در بین بانوان..... ۹۲
- ۴-۳-۱-۲. افزایش ازدواج..... ۹۲
- ۴-۳-۲. تبیین اخلاق در سیاست..... ۹۲
- ۴-۳-۲-۱. لزوم حضور روحانیون در صحنه‌ی سیاست..... ۹۳
- ۴-۳-۲-۲. پیوستگی اخلاق و سیاست در اسلام..... ۹۵

بخش پنجم:

نتیجه‌گیری

- ۵-۱. نتیجه‌گیری..... ۹۹
- فهرست منابع و مآخذ..... ۱۰۲

مقدمه

فرهنگ رکن اصلی هر جامعه بشمار می‌آید و بی‌شک والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد فرهنگ آن جامعه می‌باشد و هر جامعه‌ای که فرهنگ آن به خطر بیفتد. موجودیت آن به خطر خواهد افتاد. به بیان امام خمینی (ره) در صحیفه نور جلد شش صفحه چهل در رابطه با فرهنگ یک ملت چنین می‌فرماید: «فرهنگ اساس ملیت یک ملت است». مقام معظم رهبری درباره فرهنگ کهن و پر افتخار جامعه اسلامی می‌فرماید: "خیلی جای تأسف است که یک ملتی مثل ملت ما، با آن سوابق کهن و پر افتخار تمدن و فرهنگ و معرفت که یک بخش از این سابقه یعنی؛ ۱۳۰۰ سال بعد از اسلام که واقعاً سرشار از درخشندگی‌هاست حالا قبل از ۱۳۰۰ سال را اطلاع زیادی نداریم. اما اجمالاً می‌شود فهمید که یک ملت بزرگ با آن خصوصیات، قاعدتاً تا فرهنگ بالغی داشته است. اگرچه از جزئیاتش، مگر بعضی از آثار، خبر نداریم لکن آنچه را در دوران ما اتفاق افتاده، می‌دانیم، ملت ایران به برکت اسلام واقعاً خیلی نبوغ و برجستگی نشان دادند و منت زیادی از خودشان بر سر نه فقط اسلام، بلکه بر سر همه دنیا باقی گذاشتند که این‌ها در سطر سطر تاریخ دنیا مسطور و مضبوط است. اگر خود ما که از این مسأله غافلیم به تاریخ آنها مراجعه کنیم، خواهیم دید." (برگرفته از سخنان مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای). اگر جامعه‌ای از نظر فرهنگی دچار معضل شود در همه جوانب و جهات دچار مشکل خواهد شد. به همین دلیل است که دشمنان اسلام و کشور عزیزمان ایران همواره فرهنگ مردم ما را مورد هدف قرار داده‌اند و برای تخریب و تغییر فرهنگ اسلامی ما هزینه‌ها کرده و می‌کنند.

با توجه به این که فرهنگ در هویت و موجودیت جامعه نقش دارد و حوزه نفوذ آن به همه ابعاد زندگی بشر کشیده شده است و می‌تواند مبدأ خوشبختی یا بدبختی یک جامعه باشد با توجه با آثاری که بر افراد و جامعه دارد می‌تواند باعث پیشرفت و توسعه آن شود سیر حرکت یک جامعه به فرهنگ حاکم بر آن وابسته است و هدایت و تعالی یا انحطاط فرد، جامعه معلول مستقیم فرهنگ آن جامعه است اگر فرهنگ جامعه متناسب و سازگار با توسعه باشد آن جامعه در رسیدن به توسعه موفق خواهد بود اما در غیر این صورت به طور قطع آن جامعه با مشکل روبه رو خواهد بود اگر فرهنگ یک جامعه مرتزق از فرهنگ‌های مختلف جوامع دیگر باشد همین امر خود باعث خواهد شد که افراد آن جامعه به سوی فرهنگ آن کشورها گرایش پیدا کنند لذا هویت خود را از دست خواهند داد بنابراین باید گفت که اثر آن بر تمامی ابعاد زندگی بشر گسترده شده است. فلذا همه ویژگی‌های جوامع را باید در فرهنگ آنها جست و جو کرد. از طرفی بدون وجود یک فرهنگ واحد، افراد یک جامعه را نمی‌توان یک ملت نامید. و برای داشتن یک جامعه آرمانی باید به گونه‌ای در آن جامعه فرهنگ سازی شود و مردم را به سوی آن هدایت نمود که آن فرهنگ سبب تکامل و سعادت افرادش شود و فرهنگی که این تکامل و سعادت را برای یک جامعه به ارمغان می‌آورد باید فرهنگ برخواسته از قرآن و اسلام ناب باشد چون قرآن بهترین منبع برای معرفی

بهترین فرهنگ است و اسلام نیز که برگرفته از قرآن و فرمایشات معصومین است می‌تواند بهترین فرهنگ را برای ما به ارمغان آورد. با توجه به این که فرهنگ جامعه دچار تغییرات کمی و کیفی می‌شود به خصوص در عصر حاضر که تحت تأثیر فرهنگ غرب قرار گرفته و روز به روز اکثر افراد جامعه به سوی آن‌ها سوق پیدا می‌کنند این در تعارض با نقش و جایگاه نهادهای فرهنگی به ویژه روحانیت است. برای اینکه جامعه در مسیر صحیح خود حرکت کند و دچار انحراف نشود باید روحانیون به عنوان کارشناسان مذهبی جامعه را یاری نمایند و معارف دینی را در دسترس افراد قرار دهند باید ارزش‌های نظام اسلامی را به شکل صحیح به جامعه عرضه کنند وجود اسلام را به عنوان یک ایدئولوژی حاکم به جامعه و جهان تبیین کنند. زیرا اسلام به عنوان یک دین جامع آن طور نیست که خود به خود به مردم معرفی شود بلکه روحانیون باید آن را معرفی کنند و هر چیز که ارزشمند باشد همواره مورد دشمنی دشمنان واقع می‌شود و خود روحانیت نیز در این راه مورد دشمنی واقع خواهند شد زیرا اهمیت وجود این قشر در جامعه برای دشمنان آشکار است. روحانیت باید بداند که تکلیفش در قبال افراد جامعه چیست مردم چه انتظاراتی از آنها دارند زیرا مردم نه تنها در مسائل دینی و معرفتی بلکه در مسائل فرهنگی، سیاسی، اقتصادی نیز به آنها مراجعه می‌کنند.

بنابراین روحانیت نیز بر اساس رسالتی که در قبال هدایت فرهنگی جامعه دارد نیازمند به اتخاذ روش‌های نوین و کاربردی و مجهز شدن به ابزارهای روز و ساختارهای منطبق با عصر خود برای هدایت افراد جامعه میباشند. حال که ما دارای قرآن و اسلام ناب محمدی هستیم می‌توان با الگوگیری از آن به فرهنگ جامعه کمک نمود و علاوه بر این با گسترش علم و فناوری در عصر حاضر و حرکت به سمت جهانی شدن فرهنگ اسلام را در جهان گسترش داد و برای نیل به این مهم توقع و انتظار بیشتری از حوزه‌های علمیه و روحانیت می‌باشد که با تمام توان از ظرفیت و توانایی خود در عرصه شناسایی فرهنگ ناب اسلامی استفاده نمایند و زمینه‌های نشر و توسعه و تبلیغ فرهنگ دینی و گسترش تربیت دینی را در جامعه فراهم کنند.

با توجه به اینکه در شرایطی از زمان و مکان به سر می‌بریم که انقلاب اسلامی به مثابه یک انقلاب فرهنگی به دست رهبران فرهنگی یعنی امام خمینی (ره) و سپس مقام معظم رهبری رو به سوی تعالی در تمامی زمینه‌ها به ویژه زمینه‌های فرهنگی بوده است و در حال حرکت رو به جلو است و باعث ایجاد انقلاب در سایر ملت‌ها شده است که نتیجه اش بیداری اسلامی در سطح جهان بوده است دشمنان نیز بی‌کار نبوده و با استفاده از جنگ نرم در صدد از بین بردن ارزش‌های جامعه و جلوگیری از اشاعه‌ی آن در سطح منطقه و جهان بوده‌اند. لذا به مقوله فرهنگ به عنوان یک عنصر اصلی جامعه آن طور که باید و شاید پرداخته نشده است هر چند مقام معظم رهبری بارها در سخنان خود در جمع روحانیون و مسئولین امر بر این مسئله تأکید داشته است، اما اقداماتی که در زمینه‌ی فرهنگی صورت گرفته سطحی و گذارا بوده و همین امر نیز باعث شده است که امروزه به نوعی دچار یک ولنگاری فرهنگی در سطح جامعه شویم که به نوعی هویت ایرانی اسلامی ما را تحت تأثیر قرار داده است.

پس حوزه‌های علمیه در رأس کار می‌توانند با تربیت طلاب عالم و تشویق آن‌ها برای انجام فعالیت‌های فرهنگی در زمینه گسترش فرهنگ اسلامی و قرآنی در جامعه نقش فراوانی داشته باشند و جامعه را با این فرهنگ ناب آشنا کنند. لذا در این پژوهش سعی شده تا به تحلیل و بررسی نقش و جایگاه روحانیت در هدایت فرهنگی کشور از منظر امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری پرداخته شود.

۱. بیان مسأله

بر هیچ کس پوشیده نیست که فرهنگ رکن اصلی و حیاتی در هر جامعه محسوب می‌شود و دارای تأثیرات بسیاری در تمامی ابعاد زندگی افراد یک جامعه دارد که نباید از آن غافل بود و پیشرفت در آن، به معنای پیشرفت در سایر زمینه‌ها خواهد بود بنابراین سیر حرکت یک جامعه به فرهنگ حاکم بر آن وابسته است و هدایت و تعالی یا انحطاط فرد و جامعه، معلول مستقیم فرهنگ آن جامعه است اگر فرهنگ یک جامعه مرتزق از فرهنگ‌های مختلف جوامع دیگر باشد همین امر خود باعث خواهد شد که افراد آن جامعه به سوی فرهنگ آن کشورها گرایش پیدا کنند لذا هویت خود را از دست خواهند داد و از آنجا که استقلال هر کشوری وابسته به استقلال فرهنگی است باعث می‌شود که در تمامی ابعاد سیاسی، اجتماعی و اقتصادی نیز وابستگی پیدا کنند همین امر باعث شده است که همواره فرهنگ به عنوان یکی از دغدغه‌های اصلی رهبران و حاکمان هر جامعه محسوب می‌گردد. با توجه به این که فرهنگ جامعه دچار تغییرات کمی و کیفی می‌شود به خصوص در عصر حاضر که تحت تأثیر فرهنگ غرب قرار گرفته و روز به روز اکثر افراد جامعه به سوی آن‌ها سوق پیدا می‌کنند این در تعارض با نقش و جایگاه نهادهای فرهنگی به ویژه روحانیت است. برای اینکه جامعه در مسیر صحیح خود حرکت کند و دچار انحراف نشود باید روحانیون به عنوان کارشناسان مذهبی جامعه را یاری نمایند و معارف دینی را در دسترس افراد قرار دهند باید ارزش‌های نظام اسلامی را به شکل صحیح به جامعه عرضه کنند وجود اسلام را به عنوان یک ایدئولوژی حاکم به جامعه و جهان تبیین کنند هر ملتی در عرصه بین‌الملل، بیشتر از این که با اقتصاد، سیاست، مدیریت و صنعت شناخته شود با فرهنگ خود شناخته می‌شود به عبارتی فرهنگی زیر بنای تمامی مسائل است فرهنگ خود به خود ساخته نمی‌شود بلکه همانند یک پروژه ساختمانی هست که بر اساس نقشه‌ای طراحی شده و توسط یک مهندس در بستر مناسب شکل می‌گیرد و نیازمند برنامه‌ریزی دقیق هست از آن جا که هر جامعه‌ای برای خود فرهنگ ویژه‌ای دارد جامعه ما که یک جامعه اسلامی است از این قاعده مستثنی نبوده و باید فرهنگ آن طبق مبانی اسلامی و دینی باشد امروزه دشمنان به منظور غلبه بر کشورهای اسلامی تلاش می‌کنند تا از طریق ساز و کارهای نرم به ویژه اقدامات فرهنگی زمینه سلطه و نفوذ خود را بر سایر کشورها فراهم سازند. در این بین فرهنگ مهم‌ترین موضوعی است که مورد توجه دشمنان واقع شده است. در صورتی که دشمن بتواند بر فرهنگ یک جامعه تسلط و برتری

یابد زمینه شکست و ناکامی آن کشور فراهم می‌شود. در ایران بعد از انقلاب اسلامی، دشمنان دریافتند از طریق فعالیت‌های نظامی نمی‌توانند به سلطه و نفوذ خود دست یابند به ناچار از طریق اقدامات و فعالیت‌های فرهنگی در صدد نفوذ و تسلط بودند در این بین نقش روحانیت به عنوان طلایه داران فرهنگ اسلامی جایگاه ویژه‌ای است آنان به عنوان مبلغان و مروجان ارزش‌های دینی که با افراد جامعه در ارتباط هستند همواره نقش تعیین کننده‌ای در زمینه هدایت جامعه داشته‌اند که به طور صریح و ضمنی می‌توان برخی از نمونه‌های آن را در سخنان امام و رهبری مشاهده نمود این دو بزرگوار به عنوان رهبر در سخنان خود تأکید فزاینده‌ای در خصوص این موضوع ارائه کرده‌اند. این فرهنگ اسلام است که برای همه دردهای بشر راه چاره اتخاذ نموده و همواره بشریت را توصیه به خود سازی و جلب رضای باطن می‌کند و بارضایت پروردگار است که می‌توان بهترین امنیت و آرامش را در جامعه بوجود آورد. بنابراین در این پژوهش با توجه به اهمیت نقش هدایت‌گری روحانیت در فضای فرهنگی کشور تلاش می‌شود تا با بررسی در اندیشه‌های امام و رهبری نقش و جایگاه روحانیت در هدایت فرهنگی کشور مورد بررسی و مطالعه قرار گیرد تا بتوان با استفاده از آن زمینه تقویت و حضور کارآمد روحانیت در عرصه‌های هدایت فرهنگی کشور گسترش داد و با یک نگاه علمی بیان نماییم که روحانیت دارای حضور موفق و چشم‌گیر در جامعه است از یک طرف نقش آموزشی دارد به طوری که از طریق رسانه تبلیغ، نوعی آموزش فرهنگی به جامعه ارائه می‌کند و از طرف دیگر دارای ارتباطات تنگاتنگی با جامعه بوده که به تقویت باورهای مذهبی و ایجاد روحیه معنوی و خدا محوری در مردم منجر خواهد شد. و با توجه به رویکرد تهذیبی اخلاقی که در جامعه دارند می‌توانند کشور را به سوی رشد و تعالی فرهنگی هدایت کنند.

۲. بیان اهمیت و جایگاه موضوع

با توجه به اینکه انقلاب جمهوری اسلامی ایران یک انقلاب فرهنگی با هدف تحول فرهنگی و معنوی در جامعه است از آنجا که خلأهایی در حوزه فرهنگ مشاهده می‌شود و با توجه به اینکه نهاد روحانیت در طول تاریخ کشور نقشی مؤثر در فرهنگ و نحوه انتقال آن به جامعه و هدایت افراد جامعه در این زمینه داشته‌اند و از آنجا که بخش عمده این خلأها ناشی از ضعف نهادهای فرهنگی بوده است همواره باید بیشترین توجه را به فرهنگ داشته باشیم در تاریخ معاصر ایران روحانیت با نقش آفرینی که داشته توانسته است مسیر تحولات در عرصه فرهنگی و اجتماعی چه در دوران قبل از انقلاب و چه در دوران بعد از انقلاب به گونه‌ای دیگر رقم زند از این رو به چند علت می‌توان انجام این تحقیق را ضروری دانست:

۱. برای تبیین نقش و جایگاه روحانیت در هدایت فرهنگی کشور ضرورت دارد این تحقیق انجام گیرد.
۲. به منظور تبیین و توسعه منویات امام خمینی (ره) و رهبری در زمینه هدایت فرهنگی کشور توسط روحانیت اهمیت این پژوهش را ضروری می‌نماید.

۳. به منظور ایجاد زمینه‌های حضور طلاب جوان در عرصه‌های فرهنگی نیازمند تبیین نقش روحانیت در هدایت فرهنگی کشور در اندیشه‌های امام خمینی(ره) و رهبری هستیم لذا باید این تحقیق انجام شود.
۴. به منظور شناسایی آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی و ارائه راهکارهای لازم در این زمینه نیازمند به چنین پژوهشی هستیم.
۵. به منظور تقویت باورهای مذهبی و ایجاد روحیه خدا محوری در سطح جامعه بدست قشر روحانیت نیازمند به چنین تحقیقی هستیم.
۶. به منظور جلوگیری از نفوذ فرهنگ غرب و نجات و رستگاری جامعه برطبق فرمایشات امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری نیازمند به چنین پژوهشی هستیم.
۷. برای تبیین و گسترش ارزش‌های اخلاقی برطبق منویات امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری در زمینه هدایت فرهنگی اهمیت این پژوهش را ضروری می‌نماید.
۸. برای حراست از هویت ملی و متمایز کردن فرهنگ ایرانی اسلامی در برابر فرهنگ بیگانه در زمینه هدایت فرهنگی کشور توسط روحانیت اهمیت این پژوهش را ضروری می‌سازد.

۳. سوالات تحقیق

۱-۳. سؤال اصلی

روحانیت در هدایت فرهنگی کشور از دیدگاه امام و رهبری چه نقش و جایگاهی دارند؟

۲-۳. سوالات فرعی

- الف. نقش آموزشی پژوهشی روحانیت در هدایت فرهنگی چیست؟
- ب. نقش ارتباطی و تبلیغی روحانیت در هدایت فرهنگی جامعه چیست؟
- ج. نقش تهذیبی اخلاقی روحانیت در هدایت فرهنگی چیست؟

۴. فرضیه تحقیق

این پژوهش به دلیل اکتشافی بودن فاقد فرضیه است.^۱

۵. اهداف تحقیق

از مهم‌ترین اهداف این تحقیق عبارتند از:

^۱ دلوری، علی، «مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی»، ص ۹۱.

۱. شناسایی و تبیین نقش و جایگاه روحانیت در هدایت فرهنگی کشور از منظر امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری.
۲. شناسایی نقش آموزشی - پژوهشی روحانیت در هدایت فرهنگی کشور از منظر امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری.
۳. شناسایی و تبیین نقش ارتباطی - تبلیغی روحانیت در هدایت فرهنگی کشور از منظر امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری.
۴. شناسایی و تبیین نقش تهذیبی - اخلاقی روحانیت در هدایت فرهنگی کشور از منظر امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری.

۶. پیشینه تحقیق و امتیاز این پژوهش

با این که کارهای پژوهشی ارزشمندی در زمینه‌های مختلف هدایت فرهنگی جامعه به رشته تحریر در آمده است از جمله: پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی تحت عنوان (فرهنگ و امنیت از دیدگاه امام خمینی (ره) و آیت‌الله خامنه‌ای) که توسط مرضیه کافی در پاییز ۱۳۸۷، به راهنمایی دکتر نجف لک زایی و مشاوره دکتر غلامرضا بهروز لک در دانشگاه باقر العلوم (ع) انجام گرفته است. پژوهشی توصیفی - تحلیلی و به روش کتابخانه‌ای است و برای بررسی دیدگاه امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری از منابعی چون چهل حدیث، کشف الاسرار، آیین انقلاب اسلامی (گزیده‌ای از اندیشه و آراء امام خمینی)، حوزه و روحانیت در آئینه رهنمودهای مقام معظم رهبری، مهندسی فرهنگی در کلام مقام معظم رهبری و مقاله فرهنگ چیست استفاده نموده است.

پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مطالعات فرهنگی تحت عنوان (مؤلفه‌های فرهنگ از دیدگاه امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری) که توسط حمیده طائب در بهمن ۱۳۹۰، به راهنمایی دکتر جعفر هزار جریبی و مشاوره دکتر اردشیر انتظاری در دانشگاه علامه طباطبایی انجام گرفته است. که با روش تحلیل محتوای کیفی به بررسی تعریف فرهنگ، رابطه فرهنگ و اسلام، جایگاه فرهنگ، کارکرد و ویژگی فرهنگ از منظر امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری پرداخته است.

پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی تحت عنوان (بررسی نقش فقها در پیشگیری از دین‌گریزی جوانان) که توسط زهرا عابدینی در زمستان ۱۳۹۳، به راهنمایی دکتر محمد جواد حیدری خراسانی در دانشگاه قم دانشکده الهیات و معارف اسلامی انجام گرفت. که دارای چهار فصل و یک نتیجه‌گیری است که

در فصل اول به کلیات و مفهوم شناسی پرداخته و در فصل دوم به تعریف دین، علل دین‌گریزی، تهاجم فرهنگی و ابزارهای تهاجم از قبیل تلویزیون، رادیو، اینترنت و ماهوره اشاره کرده است و در فصل سوم نقش مولفه‌های علمی فقها در پیشگیری از دین‌گریزی جوانان پرداخته و علما را عامل هدایت نسل جوان دانسته است و در فصل چهارم به بررسی نقش مولفه‌های عملی و اخلاقی فقها در پیشگیری از دین‌گریزی جوانان پرداخته است.

پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته تبلیغ و ارتباطات فرهنگی، تحت عنوان **(طراحی الگوی مطلوب ارتباط روحانیت با نسل جوان با تأکید بر دیدگاه آیت‌الله جوادی آملی)** که توسط سید عباس حسینی در زمستان ۱۳۹۰، به راهنمایی دکتر کریم خان محمدی و مشاوره دکتر شمس‌الله مریجی در دانشگاه باقرالعلوم (ع) انجام گرفت. که ابتدا معنای روحانیت و نسل جوان در اندیشه آیت‌الله جوادی آملی استخراج و سپس با قراردادن آنها در کنار یکدیگر الگوی ارتباطی آنها ارائه شده است بر پایه انسان‌شناسی ایشان، در ارتباطات انسانی سه الگوی ارتباطی شناسایی شد: الگوی ارتباطی متعارف در راستای الگوی ارتباط متعالی، ارتباط روحانیت و نسل جوان که هدف این پژوهش بوده است، مورد واکاوی قرار گرفت ایشان در این الگو علاوه، علاوه بر توجه به ساخت شخصیت روحانیت بر پایه الگوی ارتباط متعالی و عضویت گروهی آنان، ویژگی‌های دوره جوانی نیز مورد توجه قرار می‌دهد و بر این باور است که روحانیت با مراعات دو عنصر محوری یعنی عقلانیت که ناظر به محتوای پیام است و صداقت که ناظر به نحوه ارائه پیام است. می‌تواند با نسل جوان ارتباط مطلوب برقرار کند در این الگو، با توجه به رسالت‌های روحانیت و ویژگی‌های نسل جوان، عقلانیت اقتضاء می‌کند روحانی در ارتباط با نسل جوان به مؤلفه‌های زیر توجه کند: سعی کند محتوای ارتباطش شناساندن هویت جوان، ترغیب به عقل‌مداری، شناساندن آموزه‌های دینی، ترغیب به علم‌آموزی و مطالعه، توجه به آسیب‌های مدرن، توجه به شبهات ذهنی، ترغیب به مراقبت از نفس باشد.

محسن میری (۱۳۹۲) در مقاله‌ای به عنوان **(منابع فرهنگ متعالی از منظر قرآن کریم)** اصلاح فرهنگ موجود و تلاش برای ایجاد فرهنگ مطلوب لازمه هرگونه برنامه تحول‌آفرین برای رشد بشر است و یکی از مهم‌ترین گام‌ها در این زمینه بکارگیری منابع مناسب برای تأثیر در فرهنگ می‌باشد. این پژوهش با روشی تحلیلی - استنباطی جهت استنباط از قرآن کریم و با مطالعه کتابخانه‌ای جهت بهره‌گیری از دیدگاه‌های برخی از صاحب‌نظران در زمینه فرهنگ و مفسران قرآن کریم به گونه‌شناسی منابع فرهنگ مطلوب از دیدگاه این کتاب مقدس می‌پردازد. این پژوهش ضمن آنکه طبیعت، غریزه، قلب، فطرت، دین، عقل، سیره عقلا و تاریخ را به عنوان منابع

فرهنگ مطلوب معرفی می‌کند، گونه‌های مختلف بهره‌گیری فرهنگ از آن منابع در ساحت‌های معرفتی و وجودی را نیز مورد بررسی قرار می‌دهد و نشان می‌دهد که این منابع چگونه می‌توانند به نوبه خود راه دست‌یابی به فرهنگ مطلوب را فراهم سازند.

مرتضی عزتی در مقاله خود (رابطه فرهنگ و توسعه اسلامی از دیدگاه حضرت امام خمینی (ره)) سعی نموده دیدگاه‌های حضرت امام خمینی (ره) را در زمینه اثر فرهنگ بر توسعه با تأکید بر فرهنگ اسلامی و توسعه اسلامی تدوین و ارائه کند می‌توان گفت از دیدگاه آن حضرت توسعه اسلامی دارای اهداف چندگانه است یعنی در عین توجه به پیشرفت اقتصادی، مسائل اجتماعی و فرهنگی نیز مد نظر قرار می‌دهد و هدف نهایی را در دست‌یابی به معنویات یا مقامات معنوی به وسیله انسان‌ها تلقی می‌کند

محمود اصغری در مقاله خود (رسالت روحانیت در توسعه دینداری بارویکرد به نظریات امام (ره) و رهبری و شهید مطهری) به انتظارات جامعه از حوزه در رابطه با توسعه دینداری به عنوان یک استراتژی بنیادی و کارآمد از دیدگاه امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری با بهره‌مندی از نظریات شهید مطهری که با یکدیگر تلفیق نموده پرداخته است.

سید مجید ظهیری (۱۳۹۱) در مقاله خود (نقش روحانیت در هدایت نهادهای اجتماعی) روحانیت را به عنوان هادیان و مروجان هنجارهای دینی و معین‌کننده‌ی مرزهای خطا و ثواب در جامعه می‌داند و شناخت نقش روحانیت در هدایت نهادهای اجتماعی در سه حوزه، نهادآموزشی، رسانه و پایگاه مذهبی مورد بررسی قرار می‌دهد.

دکتر غلامرضا خواجه سروری و علیرضا اسدی در مقاله خود (نقش روحانیت و روشنفکران دینی در تغییر نگرش عمومی مردم به نهضت حسینی در جریان انقلاب اسلامی) به چگونگی فعالیت روحانیت و متفکران مذهبی در این تغییر نگرش می‌پردازد و با بررسی ادبیات متفکران روحانی و روشنفکران دینی انقلاب اسلامی درباره نهضت حسینی می‌کوشد تا میزان تأثیر این روشنفکران دینی را در فرهنگ عاشورا و نگرش مردم نسبت به نهضت حسینی و فلسفه عزاداری نشان دهد در نهایت نیز به آثار این تغییر نگرش در رفتار و شعارهای مردم اشاره می‌کند.

احمد بخشایشی اردستانی (۱۳۸۷) در مقاله خود (درآمدی جامعه‌شناختی بر خصلت‌های مدنی نهاد روحانیت و نقش آن در وقوع انقلاب اسلامی) با بهره‌گیری از نظریه کارگردگرایی در جامعه‌شناسی سیاسی تلاش دارد در سه گفتار با عناوینی چون تحلیلی بر نقش اجتماعی و جایگاه طبقاتی روحانیت، مروری بر خصلت‌های مدنی

نهاد روحانیت و شواهدی از تقابل روحانیت در مقام یک نهاد مدنی با رژیم پهلوی به این سوال اصلی که خصلت‌های مدنی نهاد روحانیت تا چه میزان در شکل‌گیری و پیروزی انقلاب اسلامی نقش داشته است پاسخ دهد. تبیین نقش سیاسی روحانیت در قالب یک نهاد مدنی در روند پیروزی انقلاب اسلامی، سوای کارکردهای دینی- اعتقادی و اجتماعی - فرهنگی روحانیت مانند قضاوت، تعلیم و تربیت، اوقاف و امور خیریه، ازدواج و طلاق مهم‌ترین هدف آن بوده است.

اقبال امیری، محمدرضا نجفی سلامت، مهدی نظری داراب خانی در مقاله (نقش روحانیت در عرصه های سیاسی و اجتماعی انقلاب اسلامی) روحانیت را عنصر اصلی در هدایت دینی جامعه به حساب آورده و به دلیل توانایی در استفاده از عوامل انسانی و عوامل الهی برای ایجاد تحول در زمان پهلوی، بالاترین نقش را در پیروزی انقلاب اسلامی داشتند روش این پژوهش توصیفی- تحلیلی و با استفاده از روش کتابخانه ای منابع را گرد آوری نموده است در این مقاله به چهار نوع گرایش از روحانیون اول روحانیون متعهد و مبارز، دوم روحانیت درباری و سلطنت طلب، سوم روحانیت متحجر و واپسگرا، چهارم روحانیت غیر سیاسی اشاره شده است.

کتاب (تهاجم فرهنگی) تألیف آیت‌الله مصباح یزدی نیزگزیده‌ای از سخنرانی‌های ایشان در مورد تهاجم فرهنگی که در چهار فصل گردآوری شده است ایشان در فصل اول به معرفی تهاجم فرهنگی می‌پردازد و در فصل دوم اصول و ارزش‌های اسلامی را بیان می‌کند در فصل سوم به خطر تهاجم فرهنگی اشاره می‌کند و در فصل چهارم این کتاب نیز راهکارهای مقابله با تهاجم فرهنگی را بیان می‌نماید.

اما چون این پژوهش‌ها هر کدام به موضوعات خاصی پرداخته که پاسخ‌گوی سؤالات این پژوهش نیست به همین دلیل این پژوهش با سایر پژوهش‌هایی که انجام شده تفاوت دارد.

۷. کاربرد نتایج تحقیق

این تحقیق و نتایج آن می‌تواند مورد استفاده نهادهایی مانند: حوزه‌های علمیه، دانشگاه‌ها، آموزش و پرورش انجمن‌های اولیاء و مربیان، وزارت فرهنگ و ارشاد نیروی انتظامی و مقامات سیاسی و به نحوی دانسته می‌شود که روحانیت در کدام یک از عرصه‌ها و نقش‌های مربوطه باید حضور پر رنگی در جامعه داشته باشد تا زمینه‌های رشد و تعالی هدایت فرهنگی در جامعه به سوی فرهنگ اصیل اسلامی ایجاد گردد.

۸. روش پژوهش

این پژوهش به صورت توصیفی - تحلیلی صورت گرفته است. یکی از روش‌های مهم در تشخیص و حل مسئله، رویکرد تحلیلی است. منظور از رویکرد تحلیلی روشی است که با استفاده از تحلیلی‌های منطقی به شناخت و حل مسئله می‌انجامد (فرامرز قراملکی، ۱۳۸۷، ص ۲۵۱). روش‌های تحلیلی با توصیف داده‌های پژوهش همراه است زیرا در روش توصیفی تحلیلی پژوهشگر به دنبال چگونه بودن موضوع است و می‌خواهد بداند پدیده یا موضوع مورد نظر چگونه است. از این رو براساس اسناد و مدارک موجود تحلیل و نتایجی را ارائه می‌کند. از ویژگی‌های تحقیق توصیفی تحلیلی این است که پژوهشگر دخالتی در موقعیت، وضعیت و نقش متغیرها ندارد و آنها را دست کاری یا کنترل نمی‌کند و فقط به تشریح، توصیف و سپس تحلیل آن‌ها اقدام می‌نماید. در این روش پژوهشگر آنچه را پیرامون موضوع و مسئله مورد نظر وجود دارد مطالعه می‌نماید و با توصیف و تشریح آن به تحلیل آن‌ها مبادرت می‌ورزد. در روش توصیفی تحلیلی پژوهشگر برای پاسخ به پرسش‌های خود در یک فرایند سه مرحله‌ای به تحلیل مفهومی، گزاره‌ای و مبانی می‌پردازد. (فرامرز قراملکی، ۱۳۸۷، ص ۲۵۳-۲۵۹). گام‌های عمده روش توصیفی تحلیلی به شرح زیر است:

۱. درک مسئله پژوهش و جمع‌آوری اطلاعاتی که در تبیین مسئله مفید هستند.
۲. تبیین مسئله پژوهش و بیان آن به صورت پرسش‌های معین.
۳. ساختن مفروضات و مبانی نظری که زیربنای پژوهش و تحلیل یافته‌های پژوهش محسوب می‌شود.
۴. تعیین گستره و حجم داده‌ها و روش جمع‌آوری آنها.
۵. انتخاب ابزار مناسب برای رسیدن به داده‌ها و اطلاعات مانند پرسشنامه، مصاحبه، آزمایش، اسناد.
۶. جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز به روش دقیق و منظم.
۷. تحلیل و تفسیر داده‌ها و استخراج نتایج از آنها. (خفاجی، ۲۰۱۲، ص ۳).

۹. روش گرد آوری اطلاعات و داده‌ها

در این پژوهش تلاش شده است تا از روش کتابخانه‌ای و اسنادی که شامل کتاب‌ها، لغت‌نامه‌ها، مجلات، مقالات، بانک‌های اطلاعاتی و اینترنتی و هر منبعی که به صورت چاپ قابل شناسایی باشد استفاده گردد.